

Richard Sennett, *İnşa Etmek ve Yaşamak: Şehir Etiği*, Çev. Aydın Çavdar, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2025 (1. Basım), 349 s.

Değerlendiren: Dila Havuk

Çağdaş sosyolojinin özellikle emek, karakter aşınması, zanaatkarlık ve kent kültürü üzerine ürettiği teorilerle tanınan en güçlü kalemelerinden biri olan Richard Sennett, *İnşa Etmek ve Yaşamak: Şehir Etiği* adlı eseriyle bizleri yapıların görece daha soğuk yanlarından alıp sokağın canlı, kalabalık arka planlarına davet etmektedir. Yazarın daha önce kaleme aldığı ve kent sosyolojisinin önemli eserleri haline gelen *Gözün Vicdanı* (2013) ile *Ten ve Taş* (2011) gibi çalışmaları, kentsel mekân ile insan deneyimi arasındaki ilişkiyi tarihsel ve felsefi boyutlarıyla aramaktaydı. Serinin entelektüel bir devamı ve sentezi niteliğinde okunabilecek bu son eseri ise, yalnızca bir mimarlık anlatısı değil, bireyin kentin içinde nasıl bir “özne” olarak var olabileceğine ilişkin ayrıntılı bir sorgulamadır. Sennett, kitabın kuramsal zeminini önemli bir ayrım üzerine kurmaktadır: Kentin fiziksel yapısını, altyapısını ve yapılarını temsil eden *ville* ve o fiziksel kabuğun içinde yeşeren yaşantıyı, bilinci ve toplumsal bağları dile getiren *cite*. Yazarın ana odağı, çağdaş kentçilik pratiğinin *ville*’yi nasıl ön planda tutup *cite*’yi daha geri plana ittiğini ve bizlerin bu iki kavram arasındaki bağı nasıl yeniden kurabileceğimizi göstermektedir.

Yüksek Lisans Öğrencisi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, dilahavuk2020@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0000-5346-5117>

DOI: 10.12658/D0429
insan & toplum, 2026; 16-3: 258-261.
insanvetoplum.org

Sennett'in anlatısı, bizi çağdaş kentçiliğin Haussmann, Cerdà ve Olmsted gibi adların dünyasına götürerek başlamaktadır; ancak yazı ilerledikçe bu tarihsel yolculuk yer yer zorlu bir entelektüel anlatıya dönüşmektedir. Eserin kentsel pratiklere odaklanan akıcı üslubuna karşın, özellikle dördüncü bölümdeki sanatsal çözümlemeler ve 'açık form' başlığı altında sunulan teknik ayrıntılar, metnin genel sosyolojik zeminini yer yer takibi güç bir teorik yoğunluğa sürüklemektedir. Sennett, kimi bölümlerde kavramlara ve kuramsal arka plana o kadar yoğunlaşmaktadır ki, kentin canlı havasından kopup laboratuvar ortamına girdiğimiz duygusu uyanmaktadır. Özellikle noktalama işaretleri, karmaşık tasarım ilkeleri ve yoğun felsefi göndermelerle örülmüş bu bölümler, anlatılmak istenen o yalın *cite* konusunu zaman zaman kuramsal bir karmaşıklığa dönüştürebilmektedir. Yine de yazarın kuramsal dilini, kentin karmaşıklığını yansıtan bir betimleme aracı olarak kabul etmek mümkündür; çünkü Sennett'a göre kent, ancak pürüzlü ve eksik olduğunda nefes alabilen bir organizmadır. Bu karmaşıklık gerçekte yazarın, kenti basitleştirmeye çalışan teknolojik ve sık düşünme biçimine karşı bir direniş biçimi olarak okunabilmektedir.

Sennett'in "açık sistem" kuramını somutlaştırdığı örnekler arasında Delhi'deki Nehru Place, planlamanın sınırlarını göstermesi açısından ilginçtir. Resmi planlama düzeninin bir yana bıraktığı, beton bir otopark çatısı olarak tasarlanan bu alanın, zamanla halkın kendi yaratıcılığı ve gereksinimleri doğrultusunda canlı, akışkan bir ticaret merkezine dönüşmesi, *cite'*nin *ville* üzerindeki etkisini göstermektedir. Burada karşımıza çıkan "kayıt dışı" düzen, yazarın savunduğu o pürüzlü kentselliğin en somut göstergesi olmaktadır. Ancak bu kendiliğinden gelişen öğeler, çağdaş dünyanın "kusursuz" kent öngörüsüyle sürekli çatışmaktadır. Sennett bu noktada Şanghay'daki Madam Q gibi karakterler üzerinden kentsel modernleşmenin insan belleğini nasıl sildiğini anlatırken, aynı zamanda okuyucuyu kentin fiziksel dönüşümünün etkileyici boyutlarıyla yüzleştirmektedir. Modern kulelerin gölgesinde kalan eski mahalle kültürü yok edilirken, gerçekte yalnızca yapılar değil, insanların ortak bilinci de yıkılmaktadır.

Kitabın bütününe bakıldığında sosyolojik açıdan en etkileyici bulduğum bölüm kuşkusuz "başkalarının ağırlığı" kavramıyla ilişkili olandır. Sennett için kent, bizi birbirimizden koruyan kusursuz duvarların toplamından daha çok "yabancı" olan kişilerle yüz yüze getiren bir sahnedir. Bu "ağırlık" yanıımızdan geçen, kokusunu duyduğumuz ama tanımadığımız o insanın üzerimizde yarattığı etik yükümlülüktür. Modern akıllı kent projeleri ve donanımlı teknoloji ağırları göz önünde bulundurulduğunda, bireyi tam da bu insani ağırlıktan kurtarmanın hedeflendiği görülmektedir. Her şeyin pürüzsüz ve çatışmasız olduğu "kullanıcı dostu" dünyalar, gerçekte bireyi etik bir özne olmaktan çıkarmaktadır çünkü ötekinin o rahatsız edici, uyarıcı varlığını duyumsamadığımız bir dünyada, gerçek bir toplumsal

bilinçten de söz edilemez. Sennett, Songdo gibi her adımı sensörlerle izlenen ‘akıllı’ kentleri eleştirirken, bireyin bu denetim ve gözetim altında edilgen bir kullanıcıya dönüştüğünü vurgulamaktadır. Teknolojinin sunduğu o “sürtünmesiz” “etkileşimsiz” yaşam, gerçekte sosyalleşmenin başlıca gereksinimi olan “karşılaşma” olasılığını da ortadan kaldırmaktadır.

Sennett bu noktada Bill Gates’in savunduğu teknolojik iyimserliği çok yerinde bir kararla eleştirmektedir. Ona göre insan bilinci ancak bir pürüzle ya da güçlkle karşılaştığında uyanır; teknolojinin her şeyi kolaylaştırma ve düzenleme çabasıysa kentin sosyolojik dayanağını kurutmaktadır. Googleplex gibi mekanlar, çalışanlarına her türlü rahatlığı sunarak onları sokağın ya da başkalarının ağırlığından korur. Ancak bu koruma aynı zamanda toplumsal bir yalıtılmışlık ve sınıfsal bir kayıtsızlık doğurmaktadır. Kent, ancak pürüzlü ve ‘rahatsız edici’ olduğunda insanların birbirleriyle gerçek anlamda ilişki kurmaya zorlar. Yazarın çağdaş kentte insanın teknolojiyle kurduğu bu bağımlı ilişkinin kentsel yaşamı nasıl etki ettiğine yönelik tartışmaları yeterince açıklayıcıdır.

Peki, bu teknolojik dünya içinde “yetkin şehirli” nasıl olunur? Sennett burada okuyucuyu duyuşal bir uyanışa çağırarak kenti “okumaya” davet etmektedir. Yazarın *Erlebnis* (anlık sarsıntı) ve *Erfahrung* (sindirilmiş deneyim) arasında kurduğu ilişki, özellikle göçmen temsili üzerinden kentsel tutunma deneyimini en iyi biçimde özetlemektedir. Kente ilk kez gelen bir kişinin yaşadığı o yabancılık duygusu, ancak kentin karmaşık yapısıyla girdiği etkileşim sonucunda kalıcı bir bilgelige dönüşebilmektedir. “Diyalojik pratikler” başlığı altında sunulan “bildirim” kipi yerine, “dilek” kipiyle konuşma önerisi, Sennett’in bir arada yaşama pratikleri içinde sunduğu en incelikli bölümüdür. Herhangi bir yabancıyla aynı dili konuşmamıza gerek yoktur; önemli olan, onun varlığına alan açan, “ben buyum” demek yerine “biz ne olabiliriz?” diye soran ince bir yaklaşımı sürdürebilmektir. Bu bakış açısı, planlamacının rolünü de bir otorite olmaktan çıkartıp, halkın yaratıcılığını ve etkileşimini destekleyen ve bunun için kişiler arasına “tohumlar” atan bir karaktere dönüştürmektedir.

Bölümün sonuna doğru ele alınan “Birlikte Yaparken Oluşan Bağ” başlığı göz önüne alındığında, iyi bir planlamacının gerçekte bir zanaatkar gibi çalışması gerektiğini göstermektedir. Planlamacı dediğimiz insan, her şeyi bilen uzman karakterin dışına çıkıp halkı planlama işine etkin birer “ortak katılımcı/yapımcı” olarak kattığında, ortaya çıkan eser yalnızca bir yapı değil, bir bağlılık duygusu ortaya çıkmaktadır. Sennett burada yapılan ya da yapılacak tasarımların “tamamlanmamış” olması gerektiğini savunarak, kent içinde yaşayan sakinlerine kendi mekanlarını dönüştürme, geliştirme özgürlüğü tanınması gerektiğini belirtmektedir. Bu durum “işbirlikçi ama yakın değil” olarak tanımlanan o sosyallik biçimini de doğurmaktadır. Bu bağlamda

bireyler elbette, kentte birbirlerine duygusal olarak aşırı yakın olmak zorunda değildir. Ancak ortak mekânı paylaştıkları yabancılara karşı gösterdikleri o sessiz saygı ve “uygar kayıtsızlık”, bir kentin en büyük etik başarısı olmaktadır.

Sonuç olarak Sennett, kentin bütün dinamiklerini içermeye çalışan bir anlatı ortaya koymaktadır. Kitabın kuramsal ve teknik bölümlerinde yaşanan o görece ‘boğulma’ duygusu, belki de yazarın kentin darmadağınık yapısını okuyucuya doğrudan yaşatma isteğidir. “Yabancıyla nasıl bir arada yaşarız?” sorusu, kavramların ötesinde, kitabın en saf ve önemli yönü olarak öne çıkmaktadır. Bu yönüyle kitap; yazarın Gözün Vicdan’ından (2013) bu yana tartıştığı kentsel pürüzlülük, farklılık ve yabancıyla karşılaşma pratikleri ile Ten ve Taş’ta (2011) izini sürdüğü bedensel/duygusal deneyimi, günümüzün ‘akıllı kent’ eleştirileriyle birleştirerek bütüncül bir şehir etiğine kavuşturmaktadır. Sennett bize kentin bitmiş, bir yapı olmasından daha çok her an değişebilen, eksik ve açık bir düzen olması gerektiğini anımsatmaktadır. Kent dediğimiz bu birikimli (kümülatif) yapı, ancak başkalarının ağırlığını bir yük gibi değil, bizi biz yapan bir zenginlik unsuru olarak kabul ettiğimizde gerçekten “yaşanılan” bir yere dönüşür. Bu eser, çağdaş kentçiliğin kusursuz olma çabasında gözden yiten insanı yeniden sokağa, diyaloga ve yaşamın o gerçek, tozlu ritmine davet eden, okunması sabır isteyen, ama entelektüel karşılığı oldukça yüksek bir rehber niteliğindedir.

Kaynakça

- Sennett, R. (2011). *Ten ve taş: Batı uygarlığında beden ve şehir* (T. Birkan, Çev.). Metis Yayınları.
- Sennett, R. (2013). *Gözün vicdanı: Şehrin tasarımı ve toplumsal yaşam* (S. Sertabiboğlu ve C. Kurultay, Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Sennett, R. (2025). *İnşa etmek ve yaşamak: Şehir etiği* (A. Çavdar, Çev.). Ayrıntı Yayınları.